

Opinnäytetyö (AMK)

Esittävän taiteen koulutus,
sirkus

2023

Lida Kuusisto

Voinko ”vain” katsoa?

– sirkusammattilainen koulutaiteilijana tukemassa
lapsen osallisuutta

Opinnäytetyö (AMK) | Tiivistelmä

Turun ammattikorkeakoulu

Esittävän taiteen koulutus, sirkus

2023 | 37 sivua

Lida Kuusisto

Voinko ”vain” katsoa?

- sirkusammattilainen koulutaiteilijana tukemassa lapsen osallisuutta

Turun kaupungin koulutaiteilijatoimintamalli tukee taidelähtöisillä menetelmillä oppilaiden hyvinvointia ja osallisuutta. Tämä opinnäytetyö etsii vastausta kysymykseen, miten sirkusammattilainen voi koulutaiteilijana edistää ja mahdollistaa lasten osallisuuden kokemuksia. Opinnäytetyö rajasi osallisuuden käsitteen koskemaan peruskouluympäristöä, lapsen osallisuutta, sekä osallisuutta sirkustaiteen näkökulmasta kouluympäristössä. Tietopohjana opinnäytetyössä käytetään kirjallisuutta, verkkolähteitä, koulutaiteilijan omakohtaisia kokemuksia ja Turun kaupungin lastenkulttuurin suunnittelijan Leena Hiltusen haastatteluaineistoa.

Opinnäytetyön mukaan osallisuus on kokemusperäinen tunne yhteenkuuluvuudesta, osallistumisesta ja vaikuttamisen mahdollisuudesta. Koulutaiteilijan tuoma resurssi oppilaiden avoimeen kohtaamiseen ja taidetoiminnan lisäämiseen peruskouluilla on merkittävä. Osallisuuden toteutumista tukee sirkuksen ja taidetoiminnan hyväksyvä lähtökohta ja aktiivisesti kohtaavan aikuinen.

Opinnäytetyö keskittyy koulutaiteilijan työhön, mutta sen antama tietoperusta ja sisältö on hyödyllinen kenelle tahansa sirkuksen tai muun taiteenalan opettajalle. Opinnäytetyö lisää tietoa koulutaiteilijan työstä, sekä lasten osallisuuden mahdollistamisesta.

Asiasanat:

koulutaiteilija, lapsen osallisuus, sosiaalinen sirkus, sirkus

Bachelor's Thesis | Abstract

Turku University of Applied Sciences

Performing arts, Circus

2023 | 37 pages

Lida Kuusisto

Could I “just” observe?

- A circus professional as a school artist supporting children's participation and inclusion

This thesis looks into the 'School Artist' model of the City of Turku and answers the question: How can a circus professional working as a school artist promote and enable children's experiences of inclusion and participation? The thesis limits its observations to inclusive participation in primary schools, the inclusion of children specifically, and inclusion in a school environment from the perspective of circus arts. The thesis is based on literature and online sources, the personal experiences of a school artist and interview material from Leena Hiltunen, children's culture planner in the City of Turku.

This thesis concludes that inclusion is an experiential feeling about belonging, participating and influencing. A school artist can significantly increase the resources to openly meet pupils and increase art activities in primary schools. The experience of inclusiveness is supported by the accepting and inclusive nature of circus and art activities and by an actively encountering adult.

The thesis focuses on the work of a school artist, but the knowledge base and content it provides will be useful for any teacher of circus or other art forms. This thesis adds to existing information about working as a school artist, as well as the possibilities in inclusive participatory activities for children.

Keywords:

a school artist, inclusive children's participation, social circus, circus

Sisältö

1 Johdanto	5
2 Koulutaiteilija, toimintamalli Turussa	6
2.1 Koulutaiteilijatoimintamalli	6
2.2 Minä koulutaiteilijana	8
2.3 Koulutaiteilijat muualla	13
3 Lapsen osallisuus	14
3.1 Mitä on lapsen osallisuus?	14
3.2 Osallisuus hyvinvoinnin tukena	16
3.3 Leikki ja osallisuus	17
3.4 Osallisuus peruskoulussa	18
4 Koulutaiteilijana sirkusammattilainen	20
4.1 Osallisuuden käsite sirkuksen näkökulmasta	20
4.2 Työkaluna sosiaalinen sirkus	22
4.3 Innostaminen	24
4.4 Sirkus ja taide hyvinvoinnin tukena	25
4.5 Sirkus ja osallisuus koulutaiteilijan työssä	27
5 Esiintyjäkin tarvitsee yleisön	30
Lähteet	33

Liitteet

Liite 1. Haastattelu

Liite 2. Ilmoittautumislomake

1 Johdanto

Tämä on omista työelämän tarpeistani noussut opinnäytetyö. Työskentelen Turun kaupungin koulutaiteilijana ja yksi koulutaiteilijatoiminnan ydin on lapsen osallisuus. Opinnäytetyön pääkysymyksenä on miten sirkusammattilainen voi koulutaiteilijana edistää ja mahdollistaa lasten osallisuuden kokemuksia.

Työskentelen kolmatta vuotta koulutaiteilijana ja kohtaan edelleen kollegoilta ihmetystä työmuodostani peruskoulussa. Opinnäytetyön yhtenä teoreettisena lähtökohtana on kirjoittaa auki Turun kaupungin koulutaiteilijatoimintamalli, sekä avata omia lähtökohtia työhön sekä työtapaani. Opinnäytetyössä on käytetty Turun kaupungin lastenkulttuurin suunnittelijan Leena Hiltusen haastattelua avaamaan koulutaiteilijatyön tietopohjaa. Osallisuuden käsite rajautuu koskemaan peruskouluympäristöä, lapsen osallisuutta, sekä osallisuutta sirkustaiteen näkökulmasta kouluympäristössä. Tietopohjana opinnäytetyössä on käytetty alan kirjallisuutta, sekä verkkolähteitä.

Luvussa kaksi avaan Turun koulutaiteilijatoimintamallin periaatteita ja omaa työkokemustani koulutaiteilijana ja sirkusopettajana. Kolmannessa luvussa avaan opinnäytetyössä käytettävän osallisuuden käsitteen sen eri näkökulmista. Luvussa neljä tuon ilmi osallisuuden käsitteen sirkuksen näkökulmasta ja etsin keinoja millaisia keinoja sirkusammattilaisella on toteuttaa osallisuutta peruskoulussa. Viidennessä luvussa kokoan johtopäätökseni ja ratkaisuni niin opinnäytetyön pää- kuin sivukysymyksenkin, sekä pohdin mahdollisia jatkotutkimusaiheita.

Opinnäytetyö keskittyy koulutaiteilijan työhön sirkusammattilaisen näkökulmasta, mutta sen antama tietoperusta ja sisältö on hyödyllinen kenelle tahansa sirkuksen tai muun taiteenalan opettajalle ajatusten ja keskustelun herättämiseksi.

2 Koulutaiteilija, toimintamalli Turussa

Tämä luku esittelee Turun kaupungin koulutaiteilijatoimintamallin. Kyseisessä laajuudessaan oleva, Suomessa ainutlaatuinen taiteilijoiden työmuoto, on ollut Turussa käynnissä pitkäjänteisesti jo vuodesta 2015 asti. Vastaavia pienimuotoisempia ja lyhytkestoisempia hankkeita sekä kokeiluja taidetoiminnan yhdistämisestä perusopetukseen ja varhaiskasvatukseen on tehty myös muissa kaupungeissa ja kunnissa. Turun koulutaiteilijatyön toimintamallin tietopohjaa varten haastattelin mallin kehittänyttä Turun kaupungin lastenkulttuurin suunnittelija Leena Hiltusta. Lähetin Hiltuselle sähköpostitse (liite1) haastattelukysymykset ja tapasimme 31.3.2022, jolloin Hiltunen vastasi sähköpostiin seurassani.

2.1 Koulutaiteilijatoimintamalli

Turun kaupungin koulutaiteilijatoimintamalli on ollut olemassa vuodesta 2015 lastenkulttuurin suunnittelija Leena Hiltusen ja työtä tehneiden taiteilijoiden toimesta. Toimintamallin yhtenä päämääränä on tukea taidelähtöisten menetelmien kautta lasten oppimista peruskouluympäristössä. Koulutaiteilijatyö rahoitetaan opetus- ja kulttuuriministeriön ja Turun kaupungin lastenkulttuurin yleisavustuksella. Koulutaiteilijan työ integroituu perusopetuksen sisältöihin ja tukee opetussuunnitelman tavoitteita ilmiö- ja kokemuspohjaisesta oppimisesta. Toimintamallin pyrkimys on madaltaa lasten osallistumista taide- ja kulttuurilähtöisiin menetelmiin, sekä lisätä niiden saavutettavuutta kouluympäristössä. Mallin on osoitettu lisäävän positiivisten oppimiskokemusten lisäksi viihtyvyyttä koulussa, oppilaiden ja opettajien välistä yhteisöllisyyttä, oppilaiden keskinäistä luottamusta ja yhteistyötaitoja. (Hiltunen 2022, haastattelu; Taikusydän, 2017)

Toimintamallin tavoitteena on madaltaa lasten kynnystä osallistua kulttuuriin ja taiteelliseen toimintaan sekä lisätä taiteen saatavuutta ja saavutettavuutta. Yhteistyöhön valitut koulut ovat alueellisesti valittuja niiden sosioekonomisten

tekijöiden pohjalta. Koulut on valittu lähiöasutusalueilta, joilla on havaittavissa esimerkiksi sosioekonomisia haasteita, sekä haavoittuvassa asemassa olevia lapsia ja perheitä tai muita erityisen tuen tarpeita. Lisäksi toimintaan on valikoitu samankaltaisin kriteerein varhaiskasvatusyksiköitä, joissa koulutaiteilijat toimivat päiväkotitaiteilija-nimikkeellä. (Hiltunen 2022, haastattelu.)

Positiivisten oppimiskokemusten ja oppimismotivaation lisäämisen lisäksi toimintamallin taustalla on myös kulttuurihyvinvoinnin ja taiteellisen laadun lähtökohdat. Tällä hetkellä kymmenellä Turun seudun koululla toimii koulutaiteilija. Koulutaiteilijoita on eri taiteen aloilta yhteensä viisi. Tällä hetkellä työtä tekee kuvataiteilija, näyttelijä, sanataiteilija, valokuvataiteilija ja sirkustaiteilija. Koulutaiteilijat ovat taidealansa koulutettuja ammattilaisia ja valinnassa on ollut tärkeänä kriteerinä taideammattilaisuuden lisäksi se, että koulutaiteilijalla on kyky toimia koulujen toimintaympäristöissä ja vahva pedagoginen osaaminen. (Hiltunen 2022, haastattelu.) Turun kaupunki on kilpailuttanut koulutaiteilijat vuodesta 2022 lähtien. Kilpailutuksessa huomioidaan taiteenalan ja sen ammattitaitoisuuden lisäksi taiteilijan pedagoginen osaaminen, kokemus kouluympäristössä toimimisesta, osallisuuden menetelmien käyttäminen, lapsilähtöisyys ja kehittämisideat (Tarjouskilpailu 2023).

Taidetyöskentely integroidaan eri kouluaineiden oppitunneille, jolloin oppilailla on mahdollisuus opiskella monialaisesti peruskoulun opetussuunnitelman sisältöjä. Taidetoiminnalla tuetaan myös opetussuunnitelman mukaisia linjauksia ilmiöpohjaisesta ja kokemuksellisesta oppimisesta. Koulut saavat esittää toiveita koulutaiteilijan toimintaan ja lopullinen toiminta toteutetaan tiiviissä yhteistyössä opettajan kanssa. Vaikka pedagogisen osaamisensa ansiosta koulutaiteilijaa voisi toisinaan pitää opettajan sijaisena, se ei ole luvallista vaan oppilaat ovat aina opettajan vastuulla. (Hiltunen 2022, haastattelu.)

Toimintamalli vaatii lastenkulttuurin suunnittelijan, koulutaiteilijoiden, koulujen rehtorien ja opettajien työpanosta sekä yhteistyötä. Kullakin koulutaiteilijalla on keskimäärin 120 työskentelytuntia käytössään lukuvuotta kohden. Työ sisältää lukukauden aikana 60 tuntia taidetyöskentelyä, joka usein jakautuu 20 tuntiin kuukaudessa eli noin viiden viikkotunnin sykliin. Koululla tehtävän työn lisäksi

taiteilijan työhön kuuluu myös suunnittelu. Taiteilija työskentelee koulussa sekä kevät- että syyslukukaudella. Näissä puitteissa koulutaiteilijalla ja koululla on vapaus toteuttaa toimintaa itsenäisesti ja jakaa aikaa vapaasti. (Hiltunen 2022, haastattelu.)

Koulutaiteilijamallin yksi vahva ydin on lasten osallisuus, lapsen oikeus tulla nähdyksi ja kuulluksi, myönteinen tunnistaminen, lasten palautteen ja ideoiden kuuleminen, yhteinen toiminnan arvioiminen ja lastennäköisten osallisuuden menetelmien toteuttaminen. Turun kaupunki kehittää lasten osallisuutta tukevia lastennäköisiä, taidelähtöisiä, toiminnallisia menetelmiä sekä edistää lastenkulttuurin ammattilaisten osaamista lasten osallisuuden edistämiseksi toiminnan suunnittelussa, toteuttamisessa ja palautekeskusteluissa. Koulutaiteilijatyö on vahvasti mukana osallisuuden menetelmien kehittämisessä. (Hiltunen 2022, haastattelu.)

Turun kaupunki järjesti Taide, leikki ja luovuus lasten osallisuuden rakentajana -seminaarin 9.12.2021. Seminaari toteutettiin lopulta etäseminaarina ja sen sisällöt tukivat osallisuuden keskustelua lasten ja taiteen näkökulmista. Kolme Turun koulutaiteilijaa esittelivät seminaarissa työtään ja suhdettaan lasten osallisuuden toteuttamiseen. (VSLJ 2021.) Koulutaiteilijoiden työn tiedon jakaminen seminaarin yhtenä osa-alueena lisäsi tietoa taidemenetelmien kautta mahdollistettavasta osallisuudesta.

2.2 Minä koulutaiteilijana

Koulutaiteilijatyöni tilaa Turun kaupunki ja työnantajani toimii Sirkus & Teatteriyhdistys Aura Company ry. Aura Companyn toiminnassa minulla on vastuullani lasten ilma-akrobatiatunnit, 7–12-vuotiaiden sirkustunnit, aikuisten akrobatiatunti, toimistotyötä ja lisäksi työskentelen Harrastamisen Turun mallin kerhoissa. Aloitin työskentelyni koulutaiteilijana syksyllä vuonna 2020. Tuolloin työskentelin kahdella koululla, joilla kävin sovituissa luokissa säännöllisesti. Nykyisin työskentelypaikkoinani on edelleen kaksi koulua, joista toinen on alkuperäisestä vaihtunut. Lisäksi syksystä 2021 olen työskennellyt taiteilijana

myös yhdessä päivähoitoyksikössä. Toimin koulutaiteilijana kahden toisiaan tukevan kulttuurialan ammattini kautta.

Olen Turun ammattikorkeakoulun Taideakatemiasta 2018 valmistunut sirkusammattilainen, Teatteri-ilmaisun ohjaaja (AMK). Koulutaiteilijan työssäni sirkus taiteenalanana sisältää konkreettista fyysistä harjoittelua erilaisilla välineillä, sekä luovia harjoitteita ja itseilmaisua. Toiminnassa korostuvat mm. motoriset taidot, sosiaaliset taidot, omien vahvuuksien löytäminen ja tunnetaidot. Sirkus monipuolisuudessaan mahdollistaa paljon oppimisen kokemuksia, sekä tervettä epäonnistumisen sietokykyä. Harjoittelu sisältää yksilö-, pari- ja ryhmäharjoittelua.

Lisäksi olen valmistunut vuonna 2019 Hämeen ammattikorkeakoulusta Ohjaustoiminnan koulutusohjelmasta kulttuurialojen korkeakoulututkinnon artemiksi (AMK). Artemiopinnat sisälsivät laajasti ohjaustyön pedagogiset ja terapeutitset näkökulmat. Ohjaustoiminnan artemina voin tarjota mielekkäitä ja laadukkaita kokemuksia luovien menetelmien parissa. Toiminnassa korostuvat mm. hienomotoriset taidot, oma luovuus, oman tekemisen arvostaminen, erilaisiin materiaaleihin tutustuminen, itseilmaisua askartelun sekä taiteellisten menetelmien ja luovien käsityömenetelmien kautta. Lähtökohtanani on mahdollistaa luovuudelle ja itseilmaisulle tilaa, vaikka materiaali ja tehtävänanto olisivat ryhmälle yhteisiä. Opintojen sivuaineena suoritin Haaga-Helia ammattikorkeakoulussa sosiaalisen sirkuksen kahdenkymmenen opintopisteen laajuisen opintokokonaisuuden. Opintoihin kuului harjoittelujakso kouluympäristössä iltapäiväkerhossa.

Vuonna 2018 työllistyin Tampereen A-Kilta ry:n ainutlaatuiiseen Sirkus Fokus -hankkeeseen, jossa kolmehenkinen työryhmä hyödynsi ja kehitti sosiaalisen sirkuksen menetelmiä yhdistyksen, päihdekuntoutujien ja omaisten toiminnassa. Sosiaalisen sirkuksen työtavasta ja toimintamalleista olen oppinut sirkuksen mahdollistamisen erilaisille oppijoille ja erilaisia lähtökohtia ajatellen. Sosiaalisen sirkuksen toimintatapa esitellään opinnäytetyön luvussa 4.2.

Vaikka työni sisältää aktiivisesti myös artemiossaamista, keskittyy opinnäytetyö pohtimaan koulutaiteilijan työtä ja osallisuuden mahdollistamista sirkusammattilaisen näkökulmasta. Lähtökohtani on, ettei sirkusharjoittelussa kaikkien tarvitse oppia samoja taitoja, vaikka niitä yhdessä harjoitellaankin. Kokemukseni mukaan yhdestä harjoitteesta voi oppia myös hyvin erilaisia asioita. Toinen saattaa oppia jongleeraamaan kolmella pallolla, kun toinen oppii sietämään pallojen putoilua ja ymmärtämään, että epäonnistuminen on osa harjoitusta. Yhdessä tekeminen, epäonnistuminen, harjoittelu ja oppiminen ovat sirkusharjoittelussa vahvasti läsnä jatkuvasti. Taidelähtöisen toiminnan pohjana on, että jokaisella on mahdollisuus oppia, toteuttaa ja onnistua. Toiminta perustuu vapaaehtoisuuteen, sekä kannustaa ja rohkaisee yksilöä ja yhteisöä.

Toimintatavoiltani pyrin toteuttamaan lapsilähtöistä ja oppilaita huomioivaa sisältöä. Toimintani ei ole lapsia velvoittavaa ja sanallistan usein, että yleisön rooli on mielestäni yhtä tärkeä kuin esiintyjän. Kokemukseni mukaan esiintyminen tyhjälle katsomolle ei anna minulle esiintyjänä sellaista vuorovaikutuksellista kokemusta ja arvostuksen tuntua kuin yleisön kanssa. Koen myös, että katsojana voin oppia paljon ja saada uusia oivalluksia. Tämän vuoksi toimintani aikana on mahdollisuus jättäytyä sivuun fyysisestä harjoittelusta ja katsoa – kunhan se ei aiheuta häiriötä.

Peruskoulujen osalta opettajien vahvana toiveena työni sisältöihin ovat olleet sosiaalisten taitojen, kaveritaitojen ja tunnetaitojen ylläpitäminen. Luon sisältöä myös opettajilta tulleiden oppiaineisiin sisältyvien toiveiden pohjalta. Olen toteuttanut esimerkiksi toiminnallisia matematiikan tunteja, sirkustaitojen opettelua liikuntatunneilla sekä toiminnallisia kaveri- ja tunnetaitotunteja. Lisäksi vahvuuksiani ovat erilaiset askartelun, kädentaidon ja kuvataiteen projektit. Tavoitteenani on luoda ja toteuttaa monialaista oppimista ja mahdollistaa erilaista materiaalien käyttöä. Pyrin huomioimaan erilaisia oppijoita ja tarjoamaan aikaani ja tietotaitoani esille tulleiden tarpeiden pohjalta. Työssäni käytettävät jongleerausvälineet olen saanut Turun kaupungilta. Käytössäni on esimerkiksi palloja, huiveja, diaboloja, flower stickeja, lautasia ja keiloja. Lisäksi minulla on mahdollisuus lainata Sirkus ja Teatteriyhdistys Aura Company ry:n välineitä,

kuten yksipyöräistä ja rola bolaa. Kouluilla minulla on lisäksi käytössäni liikuntavarastojen tarpeistot.

Tehtävänäni ei ole antaa oppilaille arvosanoja tai arvioida heitä peruskoulun arviointikriteerein, mutta monialaiseen oppimiseen keskittyvällä toiminnallani voi olla siirtovaikutuksia. Koulutaiteilijana integroin taidetoimintaa peruskouluympäristöön oppiainerajojen yli. Tunneilla todella voidaan opetella käsinseisontaa tai jongleeraamaan. Matematiikan tunnilla sirkuskauppaleikissä rahalaskuja on opeteltu kuin huomaamatta. Sirkuskaupassa hinnat ovat olleet esillä myös kertolaskuina. Sirkusvälineistä on kokeiltu muodostaa mahdollisimman pitkiä ja lyhyitä mitattavia janoja samalla tutustuen mittayksiköihin ja erilaisiin mittoihin. Kuvataidetunnilla on askarreltu hahmoja, joiden avulla on voitu suunnitella ja kokeilla ihmispyramideja. Suomen kielen tunnilla tarpeena oli opetella persoonapronominit ja sain keksiä niiden harjoitteluun fyysisen asentoleikin helpottamaan muistamista. Koulutaiteilijan kanssa moni peruskoulun oppiainesisältö muuttuu taiteen avuin toiminnalliseksi ja mahdollistaa erilaisia oppimisen tapoja ja kokemuksia. Tunnetaitotunneilla olen tarkoituksella ottanut sirkusvälineitä liian vähän esille tai opastanut jotain tahallani epäselvästi aiheuttaen tilanteita, joissa lapset joutuvat keskustelemaan ja sietämään pieniä mahdollisia konflikteja. Nämä tahalliset tilanteet on aina tunnin aikana purettu ja mahdollistettu lopuksi kaikille sirkusharjoittelu.

Yksi työtapani lähtökohta on ongelmanratkaisu. Olimme askartelemassa unelmien raketteja ja yksi oppilas ilmoitti, ettei hän halua sitä tehdä vaan haluaisi tehdä laivan. Vaikka opettaja pyrki kannustamaan lasta tekemään annetun ohjeen mukaisesti raketin, koulutaiteilijana lähestyin lapsen tarvetta ja yhdessä ideoimme voisiko unelmien raketti olla ominaisuuksiltaan myös sukellusvene. Lopulta lapsi innostui ideasta, askarteli hyvin keskittyneenä ja lopulta esitteli valmista sukellusvenerakettiaan innoissaan luokkalaisilleen.

Olen ollut myös kahdesti osana koulujen esityksiä, joihin en alun perin kuulunut. Molemmilla kerroilla esiintyjä jäi tai oli jäämässä pois voimakkaan esiintymisjännityksen vuoksi. Kerran sijaistin kymmenen minuutin varoajalla minulle tuntemattomassa lasten omassa parikoreografiassa

esiintymisjännityksestä potevaa lasta, jotta esiintymään halunnut lapsi sai esiintymiskokemuksen. Jälkikäteen keskustelimme esiintymisjännityksestä ja kokeilin myös esityksestä pois jättäytyneen lapsen kanssa esitykseen lisättyjä liikkeitä, hän totesi: ”Ensi kerralla, jos mäkin voin esiintyä sun kanssa, niin sit mä kyllä uskallan!”. Toisella kerralla eräs lapsi oli jättäytymässä pois pidempään harjoittelusta kevätjuhlaesityksestä, sillä hän ei halunnutkaan esiintyä yksin suunnittelemansa sirkus- ja voimistelunumeronsa kanssa. Ehdotin hänelle ratkaisuksi pariakrobatiaa kanssani. Suunnittelimme ja harjoittelimme esityksen edeltävänä päivänä. Lapsen vanhempi osoitti kiitollisuuttaan kevätjuhlan jälkeen ja kertoi kokemuksen olleen lapselle todella merkittävä. Lapsi oli puhunut esityksestä ja jännityksestään paljon kotona.

Sen lisäksi että työskentelen kokonaisten luokkien kanssa, toteutan pienryhmätyöskentelyä oppituntien ohella. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että osa oppilaista toimii kanssani käytävätilassa tai pienluokassa, sillä aikaa, kun muut ovat oppitunnilla. Pienryhmätyöskentely takaa usein sen, että voin kohdata oppilaita yksilöidysti ja minulla on heille enemmän kohdennettua aikaa. Työskentelen säännöllisesti erityisen tuen oppilaiden kanssa ja olen kokenut pienryhmätyöskentelyn luovan luottamusta välillemme, mahdollistavan tarvittavan työrauhan ja mahdollisuuden opetustapani mukauttamiseen oppilaiden yksilöllisten tarpeiden mukaan.

Koulutaiteilijana olen sopeutumiskykyinen ja aina valmis muuttamaan suunnitelmiani hektisessä kouluympäristössä. Työni ei tuota opettajille ja koululle lisätyötä vaan päinvastoin. Mieleeni on jäänyt eräs tilanne ja opettajan kommentti, kun hän väsyneenä huokaisi ”ihanaa kun sä aina jaksat ajatella noin positiivisesti”, kun näin oppilaan potentiaalin ja esittelin ratkaisun opettajan kokemaan pulmatilanteeseen.

Koulutaiteilijana velvollisuuteni on huolehtia yhteydenpidosta opettajien, koulun ja lastenkulttuurin suunnittelijan välillä. Koulujen puolesta minulle on osoitettu luokat, joiden kanssa työskentelen, joten yhteydenpito opettajien kanssa on selkeää. Pyrin keskustelemaan ja ideoimaan opettajien kanssa mahdollisimman paljon kasvotusten. Lisäksi yhteydenpitokanavina toimivat sähköposti,

tekstiviestit ja WhatsApp-ryhmäkeskustelut. Työhöni kuuluu säännöllinen työn ja työtapojen raportointi lastenkulttuurin suunnittelijalle sekä yhteiset tapaamiset. Päivähoitoyksikössä ryhmiä on paljon ja yhteydenpitoa keskittyy johtajan kanssa pidettyyn yhteyteen. Lähetän lukukauden alussa johtajalle ajanvarauslistan (liite 2), johon eri ryhmät voivat varata vuorojaan. Olen tehnyt ajanvarauslistaan oman sarakkeen toiveille, sekä lisäksi yhteystietoni ovat listassa kaikkien saatavilla. Toisinaan ryhmien vastaavat ottavat yhteyttä myös suoraan puhelimitse, mikäli heillä on toiminnalle erityisiä toiveita. Päivähoitoyksikköön minulle on varattu 30 työtuntia.

2.3 Koulutaiteilijat muualla

Etsiessäni tietoa koulutaiteilijoista internetin hakukoneella löysin, että koulutaiteilijan nimikettä on käytetty Turun lisäksi Jyväskylässä ja Salossa. Saloon haettiin ja palkattiin määräaikaiseen työsuhteeseen koulutaiteilija yhdelle koululle kolmeksi lukukaudeksi 2023–2024 (Duunitori 2022, Rauhaniemi 2023). Jyväskylässä alkoi koulutaiteilija -pilottihanke syyslukukaudella 2021 (Lastenkulttuuri 2021). Sittemmin Jyväskylässä koulutaiteilija on toiminut Suomen Kulttuurirahaston apurahalla (SKR 2022).

Jyväskyläläinen koulutaiteilija Pisto kuvailee työtään kohtaavaksi ja oppilaita inspiroivaksi. Hän työskentelee luokissa ja tekee pienryhmätyöskentelyä sekä pajavälkkiä. Hän kuvailee asemaansa kouluympäristössä auktoriteetittomana ja arvostelemattomana. Keskisuomalaisen haastattelussa Pisto ei ollut tietoinen, että hänellä on kollegoja. (Pisto 2022.)

Salossa koulutaiteilijana toimii nukketeatteritaiteilija, näyttelijä ja dramaturgi Laura Sillanpää. Salon mallissa koulutaiteilija työskentelee yhdessä nuorisohjaajan kanssa. Sillanpään mukaan vuorovaikutuksen ja innostumisen toteutumiseen tarvitaan luottamusta, joka tavoitetaan oppilaita kohtaamalla ja kuulemalla. Sillanpää kuvailee toimintaa vapaaehtoiseksi ja sanoo haastattelussa, että ”taide tarvitsee samalla tavalla kokijoita kuin tekijöitäkin.” (Rauhaniemi 2023.)

3 Lapsen osallisuus

Tämä luku avaa opinnäytetyössä käytettävän lapsen osallisuuden käsitteen määritelmän. Luku käsittelee osallisuuden kokemuksen merkittävyyttä ja millaisia haasteita osallisuuden toteutumiselle voi olla. Osallisuuden käsite rajautuu lapsen näkökulmaan ja kohdentuu peruskouluympäristöön.

Osallisuus perustuu vuorovaikutteiseen vaikutusmahdollisuuteen. Osallisuuden toteutumiselle olennaista on tiedon riittävyys ja kuulluksi tuleminen mahdollisuus sekä vaikuttamismahdollisuuksien toteutuminen. Olennaista osallisuudessa on kokemus sen toteutumisesta – ei pelkkä osallistuminen. Osallisuutta voidaan kuvata portaina, jotka sisältävät askelmat oikeudesta valita osallistumisensa, tiedon saavuttamisesta, vaikutusmahdollisuuksista, itseilmaisun mahdollisuudesta, itseilmaisuuun ulkopuolelta saadusta tuesta, sekä itsenäisten päätösten tekemähdollisuudesta. (THL n.d.)

3.1 Mitä on lapsen osallisuus?

Lapsen osallisuuden toteutumiseen tarvitaan aktiivisia aikuisia, jotka tukevat ja varmistavat osallisuuden mahdollisuuden (Nurmi & Rantala 2011, 7). Lakisääteisesti lasta tulee kuulla häntä vaikuttavissa asioissa. Lapsen osallisuudesta säättää YK:n Lapsen oikeuksien yleissopimus jonka, 12. artiklassa määritellään lapsen näkemysten huomioon ottaminen tämän iän ja kehitystason mukaisesti joko suoraan tai esimerkiksi edustajan avulla (Unicef n.d.).

Lapsen oikeuksien sopimus painottaa lapsen etua ja tarvetta huolenpitoon. On huomioitava kuitenkin, että esimerkiksi kunnallisessa päätöksenteossa vaikuttavat lasten edun lisäksi myös intressit ja käytettävissä olevat resurssit. Lyhyemmällä ja pidemmällä aikavälillä pyritään kompensoimaan päätösten aiheuttamia haasteita tai haittoja ja tekemään lopputuloksesta etua mahdollisimman tukeva. (Autio 2011, 32–33, 36.)

Lapsen oikeuksien sopimus nostaa ihmisoikeuksien lisäksi erityisesti lapsiin kohdennettuja oikeuksia, kuten ”lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus saada näkemyksensä otetuksi huomioon, oikeus erityiseen suojeluun ja huolenpitoon, sekä oikeus leikkiin ja vapaa-aikaan” (Hakalehto-Wainio 2012, 52). Lapsen osallisuuden kokemukseen liittyvät vahvasti myös pystyvyyden ja toimijuuden kokemukset. Pystyvyydellä kuvataan lapsen kykyä ymmärtää minäänsä ja omia mahdollisuuksiaan sekä resurssejaan jonkin toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen. Toimijuudella kuvataan konkreettista toimintaa ja siihen osallistumista. (Ojala 2015, 125.)

Lapsen itsetunto ja päätöksentekotaidot vahvistuvat osallisuuskokemuksissa. Osallisuuden prosessissa painotetaan usein yhteistyötä ja vuorovaikutustaitoja. Lisäksi siihen voi kuulua välttämistä, torjumista ja vastustamista. (Ojala 2015, 125–127.) Mikäli aikuisten tekemät ratkaisut ovat ristiriidassa tai vastakkaisia lasten esittämiin mielipiteisiin, on tärkeää perustella ja avata, miksi tilanteessa päädyttiin eriävään lopputulokseen (Aula 2011, 33).

Tiukka kontrolli estää lasten osallisuuden tapahtumista. Osallisuuden toteutuminen vaatii dialogia opettajan ja oppilaiden välillä. Pelkkä lasten kuuntelu nähdään passiivisena keinona tukea osallisuutta ja tämän vuoksi on hyvä käyttää myös aktiivisia keinoja, kuten antaa lasten osallistua päätöksentekoon sekä esimerkiksi työtapojen valintaan. Lapsen osallisuuden mahdollistaminen ei tarkoita aikuisen syrjäyttämistä vaan reflektiivistä vuorovaikutusta lapsen ja aikuisen välillä, jolloin molempien näkemyksiä kuullaan. (Ojala 2015, 126–127.) Kehityopsykologi Lev Vygotskin näkemyksen mukaan lapsen kehitys etenee prosessinomaisesti jatkuvana vuorovaikutuksena kehittyen uusien kokemusten myötä. Vygotskin teoriassa kutsutaan lähikehityksen vyöhykkeeksi tilaa, jossa lapsi voi tukeutua omissa epävarmuuksissaan toisiin ja sitä kautta edetä onnistumiseen. (Mäkelä 2011, 17.)

Osallisuus voidaan nähdä kuunteluna, aktiivisena toimijuutena sekä yhteisöllisenä osallisuutena. ”Yhteisöllinen osallisuus kohdistuu lapsen oikeuksien ylläpitämiseen, ammatillisen etiikan toteuttamiseen, kasvatuskäytännön kehittymiseen, päätöksentekokäytänteiden kehittämiseen,

lasten taitojen kehittämiseen sekä lasten itsetunnon tukemiseen.” (Ojala 2015, 127.)

3.2 Osallisuus hyvinvoinnin tukena

Osallisuudella ei pyritä siirtämään valtaa lapsille tai poistamaan aikuisen kasvatusauktoriteettia tai asiantuntijuutta. Osallisuus pyrkii mahdollistamaan lapsille ikätasoista päätöksenteon harjoittelua sekä tulemistä nähdyksi ja kuulluksi. (Aula 2011, 35.)

Lastenpsykiatri Jukka Mäkelän mukaan (2011, 14) ”osattomuus omaan elämään on psyykkisen pahoinvoinnin ja sairastamisen peruskokemus”. Mäkelän mukaan osallisuuden kokemus on tärkeä osa luovuuden ja persoonallisuuden kehitystä sekä yksilön minäkuva. Minuuden kokemusta voidaan tarkastella mekaanisen esinemaailman ja oman toimijuuden kautta, sekä elollisen maailman ja kuulluksi tulemisen kautta. Lapsen mahdollisuus vaikuttaa ympäröivään maailmaan omalla toiminnallaan vahvistaa elämisen mielekkyyttä ja osallisuutta. (Mäkelä 2011, 14–15.)

Elollisen maailman aktiivinen vuorovaikutuksellisuus vahvistaa osallisuuden kokemusta, kun esimerkiksi aikuinen luo lapselta kuulemiensa toiveiden pohjalta jatkoehdotelmia. Vuorovaikutustilanteet rakentavat minuutta sitä vahvistavasti tai heikentävästi, riippuen miten lapsi tulee kohdatuksi. Aikuisen virittyneisyys vaikuttaa lapsen kokemaan osallisuuteen, sillä poissaoleva aikuinen ei pysty antamaan riittävää aitoa huomiota ja kiinnostusta lasta kohtaan. Tällainen voi luoda ulkopuolisuuden tunteen. Vuorovaikutuksessa osallisuutta voivat aikuisten lisäksi tukea myös esimerkiksi välittävät sisarukset. Erilaiset kohtaamiset tuottavat kokemuksia persoonan eri osa-alueille. (Mäkelä 2011, 14–19.)

Osallistuva vuorovaikutus kehittää lapsen minäkuva vahvistaen tai heikentäen tämän arvokkuuden ja erityisyyden kokemuksia. Kunnioittava kohtaaminen edesauttaa lapsen positiivisten kokemusten kehittymistä itsestään, kun taas sivuuttava kohtaaminen saa lapsen kyseenalaistamaan omaa

merkityksellisyyttään. Kunnioittava vuorovaikutus syntyy oletusten hylkäämisestä ja aidosta kuuntelusta sekä kohtaamisesta. (Mäkelä 2011, 16–17, 22–23.)

Yksilöiden osallisuuden kokemukset tukevat yhteisön toimivuutta ja paineensietokykyä. Minuuden kokemukseen vaikuttavat kokemus ryhmään kuulumisesta ja hyväksynnästä. Lapset eivät lähtökohtaisesti ole egoisteja, vaan heillä on taipumus yhteisöllisyyteen. (Mäkelä 2011, 20–21.) Oman mielipiteensä ilmaiseminen ja kuulluksi tuleminen sitouttaa lapsia yhteisöön ja kasvattaa arvostuksen tunnetta (Aula 2011, 35–37).

3.3 Leikki ja osallisuus

Leikin lähtökohtana on tuottaa iloa. Osallistuva vuorovaikutus mahdollistaa yhteisen ilon jakamisen ja luomisen sekä myönteiset kokemukset. Aikuinen voi vaikuttaa lapsen osallisuuden kokemukseen toimimalla aktiivisesti niin kannustajana kuin itse leikkiin osallistujana (Mäkelä 2011, 15). Varhaiskasvatuksen näkökulmasta leikistä puhutaan paljon ja se nähdään lasten omaehtoisena toimintana. Leikki kuuluu osaksi lasten päivittäistä elämää, ja aikuisen tehtävänä on luoda edellytyksiä leikin mahdollistamiseksi. Leikin kautta lapset rakentavat käsityksiään ympäröivästä maailmasta ja opettelevat uusiakin tietoja ja taitoja. Leikki tapahtuu lähikehityksen vyöhykkeellä ja edistää lasten sosiokulttuurista kehitystä. (Kangas & Brotherus 2017, 197–198.)

Varhaiskasvatus, kuten mielestäni myös perusopetus, tuovat leikille piilosääntöjä ja leikki asettuu kasvatuskulttuuristen rutiinien keskelle. Ympäristö määrittää ajan ja mahdollisuuden leikin toteutumiselle. Tämä toisinaan saattaa edesauttaa osallisuutta, mutta myös rajata sen mahdollisuutta. Aikuinen häiritsee leikin toteutumista keskeyttäessään tilanteen esimerkiksi kysymällä jotain, mutta on osaltaan myös tärkeässä asemassa leikin edellytysten luomiseen ja innostamiseen. Jos aikuisen antama taustatuki voi edesauttaa leikin jatkumista lapsille hankalassa ongelmanratkaisutilanteessa. (Kangas & Brotherus 2017, 208–212). Leikkiminen tukee lasten oppimiskokemuksia sekä merkityksellisiä henkilökohtaisia kokemuksia. Osallisuus ilmenee kommunikaatiotaitoina, kuten

neuvotteluna ja ristiriitatilanteiden ratkomisen harjoitteluna. (Kangas & Brotherus 2017, 198, 218). Perusopetuksessa lasten omaehtoinen leikki tapahtuu usein vain välitunneilla, jolloin rajoitteena on käytettävissä oleva aika ja etukäteen vallitseva tieto leikin keskeytymisestä, kun välitunti päättyy.

3.4 Osallisuus peruskoulussa

Perusopetuksen toimintaa ja sisältöjä säätelevät lait ja opetussuunnitelman perusteet. Vaikka opetussuunnitelman perusteet määrittävät arvot, opetus- ja kasvatussisällöt, sekä peruskoulun yhteiskunnalliset tehtävät, voidaan opetussuunnitelmaa soveltaa kunnallisesti ja koulukohtaisesti. (Opintopolku n.d.) Suomen koulutusjärjestelmä nähdään kansainvälisissä tutkimuksissa hyvänä oppimistuloksiltaan, mutta oppilaiden viihtyvyydessä ja kuulluksi tulemisessa on tutkimusten mukaan havaittu puutteita. Oppilaat eivät koe opettajien olevan kiinnostuneita heistä ja omaehtoinen opiskelu tarvitsee kannustusta ja tukea, jotta kiinnostus oppimiseen ja opetukseen säilyy. (Rajala ym. 2015, 97–98.) Lapsen osallisuuden toteutumista perusopetuksessa ei voida pitää automaationa. Sitä voidaan lainsäädännön lisäksi tukea koulutuksin sekä luomalla ja kehittämällä osallisuutta mahdollistavia menetelmiä. (Pajulammi 2014, 361.)

Opetuksessa tulee usein ilmi etukäteen rajatut tavoitteet ja arviointikriteerit, sekä oppimisen tavat. Tämä johtaa ulkokohtaiseen sitoutumiseen, jolloin motivaatio voi kohdentua esimerkiksi arvosanojen haalimiseen sen sijaan, että opiskelusta koettaisiin hyötyä itselle. Omakohtainen sitoutuneisuus näkyy oppilaassa hänen omana mielenkiintonaan paneutua aiheeseen ja kysyä kysymyksiä oma-aloitteisesti. Tällainen omakohtaisesti sitoutunut oppija osaa liittää oppimansa asiat omaan elämäänsä ja omiin tarpeisiinsa. (Rajala ym. 2015, 98–99.)

Antti Rajalan ym. (2015, 98) mukaan osallistaminen tapahtuu näennäisesti, jos oppilaiden omakohtaiselle kiinnostukselle ei järjestetä tilaa. Omaehtoista oppimista voidaan tukea mahdollistamalla oppilaalle omien oppimistavoitteiden ja -menetelmien valintaa. Omaehtoinen oppiminen edesauttaa

tiedonrakentamisen prosessin kehittymistä ja kokonaisvaltaista oppimista, sen sijaan että tehtäviä tehtäisiin vain tehtävien vuoksi. (Rajala ym. 2015, 104–105.)

Paalasmaa (2014, 115) kuvailee ihannetilanteessa opettajan olevan luovan ympäristön opetustaiteilija. Opettaja, jolla on hyvä itsetunto uskaltaa ottaa riskejä ja irtautua muodollisesta opetuksesta mahdollistaen myös lasten näköistä toimintaa jutteluineen ja toimintoineen. Osallisuutta mahdollistavan opettajan olisi hyvä pohtia oman työnsä lähtökohtaa ajatellen onko työ edelleen kutsumustyö vai onko se muuttunut palkkatyöksi. (Paalasmaa 2014, 115–116.)

Hyvän opettajan, ihanneopettajan, merkkejä ovat pyrkimys lapsen kunnioittamiseen, aloitteellisuuteen, aitoon kiinnostukseen, totuudellisuuteen, huumoriin, luovuuteen ja positiivisuuteen. On kuitenkin muistettava, ettei näitä kaikkia voi täydellisesti olla, ja toisinaan oma rooli saattaa olla varoittavana esimerkkinä. Hyvä opettaja toimii aktiivisena itsensä kehittäjänä, säilyttää kiinnostuneisuutensa ja motivaationsa työhön sekä lapsiin toimien kasvattajana opetusteknikon sijaan. (Paalasmaa 2014, 116–120.)

4 Koulutaiteilijana sirkusammattilainen

Tämä luku yhdistää koulutaiteilijan työn osallisuuden lähtökohdan ja sirkusammattilaisen näkökulmat osallisuuteen ja sen toteuttamiseen. Luku avaa miten osallisuutta käsitellään sirkustaiteen perusopetussuunnitelmassa ja suomenkielisissä sirkuksen menetelmäoppaissa. Lisäksi luvussa käsitellään sosiaalisen sirkuksen toimintatapaa koulutaiteilijan työkaluna, innostamista, millaisia hyvinvointivaikutuksia sirkuksella ja taiteella on. Lopuksi käsitellään, miten koulutaiteilija voi yhdistää näitä tietoja osallisuuden mahdollistamiseksi.

4.1 Osallisuuden käsite sirkuksen näkökulmasta

Taiteen perusopetuksen yleisen ja laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteissa (OPH 2017a, OPH 2017b) mainitaan erillinen osallisuuden alaotsikko arkkitehtuurin, kuvataiteen ja mediataiteiden tavoitteiden yhteydessä. Sirkustaiteen opiskelua kuvataan tutkivaksi ja kokemusperäiseksi monipuoliseksi tekemiseksi, jossa motorisiin taitoihin yhdistyvät ilmaisutaidot ja esiintyminen. Sen tavoitteisiin on lueteltu niin yleisessä kuin laajassakin oppimäärässä sirkustekniikka, kehontuntemus ja -hallinta, sirkustaiteen tuntemus sekä ilmaisu ja esiintyminen. Sirkuksen osalta omaa alaotsikkoa osallisuudelle ei ole. Sirkustaidetta kuvattaessa ilmaistaan opetuksen kuitenkin tukevan ”oppilaan itsetunnon kehittymistä, oppimisen iloa ja osallisuuden tunnetta sekä oppilasryhmän sosiaalista yhteenkuuluvuutta”. (OPH 2017a, OPH 2017b.)

Verkkokirjana saatavilla oleva Sosiaalisen sirkuksen hyvien käytänteiden opas ei tuota ”osallisuus”-sanahauulla tuloksia, mutta sen sijaan opas puhuu termistä ”osallistumisinto” (Hyttinen ym. 2011, 33, 48). Oppaassa puhutaan vapaaehtoisesta osallistumisesta ja lisäksi se tuo esille ehdottoman osallistumisen ja vapaaehtoisuuden ääripäät. Sosiaalisen sirkuksen ryhmät ovat usein kohderyhmältään rajattuja, minkä vuoksi osallistuminen voidaan nähdä kuuluvan toisinaan piilo-opetussuunnitelmaan. Opas nostaa esimerkkinä opetustyylin, jossa ei suvaita tunnilla hengailua ja vain mieluisten harjoitteiden

tekemistä. Opas tuo esille, kuinka toisinaan vapaaehtoisuus voi toimia voimavarana ja toisinaan lisätä negatiivista energiaa, mikäli ryhmäpaine alkaa viemään oppimisympäristöä lannistavaksi. Yhdeksi ratkaisuksi epämieluisan ja pakollisen sirkustunnin sijasta opas ehdottaa oppilaiden mahdollisuutta lähteä lenkille. (Hytinen ym. 2011, 12, 32, 33.)

Vaikuttava sirkus -hankkeen aikana julkaistussa, myös verkosta saatavilla olevassa julkaisussa ”Siellä on suupielet korvissa!” hyvinvointivaikutuksia sosiaalisesta sirkuksesta (Kinnunen ym. 2013a) osallisuuden käsite on näkyvillä verkkohakuni mukaan viidesti. Käsite tulee ilmi Valtioneuvoston Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -ohjelmaa esiteltäessä, lasten ja nuorten syrjäytymisen yhteydessä yhteiskunnallisena ja työelämään liittyvänä osallisuutena, sekä sosiaali- ja hoitotyön arkeen kuuluvana tärkeänä elementtinä (Kinnunen ym. 2013a, 13,14,17,59). Sirkuksen hyvinvointivaikutusten tutkimuksen oppaassa osallisuuden termiä ei mainita (Kinnunen ym. 2013b).

Kouluille suunnatussa sirkuksen menetelmäoppaassa ”Sirkus – luovaa liikuntaa kouluun” osallistumiseen suhtaudutaan omaehtoisena ja vapaavalintaisena. Opas nostaa esille vahvuuksien löytämisen ja osallistumisen sirkusesitykseen omien taitojen kautta muutoinkin kuin sirkustekniikkaa tehden. Oppaan mukaan osallisuuden kokemuksesta tuo oikeanlainen tilavalinta kouluympäristössä. Lisäksi opas tuo selkeästi esille yhteisöllisyyden ja ryhmään kuuluvuuden tunteiden merkityksen. (Forsberg & Salminen 2015, 7–8.)

Verkosta löydettävissä sirkustaidetta käsittelevissä oppaissa osallisuuden käsitteen käyttäminen näyttää olevan vähäistä. Käytin hakusanoina osallisuus termin lisäksi muotoja osallisuus, osallis ja osalli, jotta termi voisi löytyä taivutuksesta huolimatta. Osallisuuden ajatusta sivutaan käyttämättä kyseistä termiä ja mielestäni on tärkeä huomata sirkuksen olevan taidetoiminnan muotona todella monialainen ja sisältävän paljon mahdollisuuksia osallisuuden toteutumiselle. Sirkustaide mahdollistaa saman taiteenalan alla useita erilaisia mahdollisia kiinnostuksen kohteita. Alalajeina akrobatia, ilma-akrobatia, jongleeraus ja tasapaino sisältävät jälleen jokainen useita erilaisia väline- ja harjoittelumahdollisuuksia. Lajikirjon sisältä on mahdollista löytää itselleen

mieluisimpia harjoitteita ja välineitä, sekä löytää kiinnostus esimerkiksi yksinharjoittelusta tai ryhmässä toimimisesta. Esityksiä tehdessä mielenkiinto voi löytyä valo- tai äänisuunnittelusta tai vaikkapa lavasteiden tekemisestä.

4.2 Työkaluna sosiaalinen sirkus

Sosiaalinen sirkus on sirkustoiminnan muoto, jossa keskiössä ei ole kurinalainen tekniikan opettelu vaan sen tavoitteena on sirkustaitojen lisäksi sosiaaliset tavoitteet. Tällaisia tavoitteita voivat olla ryhmätoiminta ja sosiaalisten taitojen kehittyminen, epäonnistumisen opettelu, keskittymiskyvyn kehittäminen, ystävien saaminen, itsetietoisuuden ja -tunnon kasvattaminen, luovuuden löytäminen, yhteisöön kuulumisen tunteen saavuttaminen ja ilon sekä hauskuuden kokeminen. (Hyttinen ym. 2011, 19, 21.)

Sirkusammattilaisen kannustava ja innostava ilmapiiri mahdollistaa epäonnistumisen harjoittelun ilman häpeäkokemusta ja ymmärryksen kasvamisen siihen, että jokainen epäonnistuu välillä. Oppiminen tapahtuu harjoitteiden toistojen kautta ja onnistumisen kokemukset kasvattavat oppimisintoa. Sirkusharjoittelu lisää liikunnan koettua mukavuutta ja lähestyttävyyttä. Positiivinen ilmapiiri lisää hyviä ryhmä- ja vuorovaikutuskokemuksia sekä kasvattavat yksilön kokemaa arvostusta. Tällaisilla vaikutuksilla voidaan ehkäistä syrjäytymistä, tukea itsetunnon kasvua, lisätä vaihtelua kouluympäristöön ja vaikuttaa oppilaiden autonomian kokemuksiin. (Kinnunen ym. 2013a, 17–20, 26, 28)

Vaikka sosiaalisen sirkuksen ryhmissä keskitytään sirkustaitojen ohella monimuotoisesti ihmisen hyvinvointiin ei sirkusopettaja kuitenkaan toimi kuntouttajana tai terapeutina ellei hänellä ole itsellään siihen vaadittavaa koulutusta. Työparina voi työskennellä hyvinvointialan ammattilainen, mikäli toiminnalle halutaan asettaa kuntouttavia tavoitteita. Sosiaalisen sirkuksen hyvien käytänteiden opas kuvaa sirkusopettajan kouluttautumisen, ammattitaidon, laajan työkokemuksen sekä tilannetajuisuuden hänen

parhaimmiksi työkaluikseen ihmistuntemusta ja huumoria unohtamatta. (Hyttinen ym. 2011, 21, 30.)

Sosiaalisen sirkuksen hyvien käytänteiden opas painottaa toistuvan tuntirakenteen merkitystä turvallisen harjoitustilan luomiseksi ja sirkusopettajan työn helpottamiseksi. Oppaan mukaan tuntiin sisältyy alkupiiri, lämmittely, venyttely ja voimaharjoittelu, pelejä ja leikkejä, lajiharjoittelua, esiintymisharjoittelua, loppurentoutus ja loppupiiri. Lisäksi ensimmäisellä sirkuskerralla ryhmässä sovitaan yhteiset säännöt tukemaan toimintaa. (Hyttinen ym. 2011, 41–42.) Omassa työskentelyssäni en läheskään aina voi hyödyntää vastaavaa tuntirakennetta, sillä sirkustuokioni kestot ja kohderyhmät vaihtelevat paljon.

Sirkusinnostusta voidaan kasvattaa videoita ja kuvia katsomalla, esityksiä näkemällä, omaehtoista harjoittelua tukevien temppuvinkkien jakamisella, kuvien ottamisella harjoituksissa, sekä hyvän tunnelman, turvallisuuden kokemuksen ja onnistumisen mahdollisuuksien kautta. Toiminnassa on oleellista saada positiivista palautetta, jonka ei kuitenkaan aina tarvitse liittyä vain onnistumiseen. Huomiota voidaan kiinnittää ja kehuja antaa esimerkiksi sosiaaliseen toimintaan ja kärsivällisyyteen liittyen. Kannustaessa on huomioitava, että välinpitämätön toistuva kehuminen voi olla haitallista ja laskea motivaatiota. (Hyttinen ym. 2011, 55, 56.)

Lapsen osallisuutta voidaan tukea myönteisen tunnistamisen kautta. Myönteisen tunnistamisen kolme limittäin kulkevaa osa-aluetta ovat tutustuminen aidosti ilman ennakko-oletuksia, tunnustaminen eli toisen ihmisen ominaisuuksien kuuleminen ja tukeminen ja sekä aktiivinen, mahdollista ongelmanratkaisua, sisältävä tukeminen. Myönteisessä tunnistamisessa on tärkeä huomioida osattavien tai kehitettävien kykyjen lisäksi yksilöllä olevan muita erilaisia merkittäviä toimijuuksia ja ominaisuuksia. On tärkeä tukea arvostuksen kokemusta ja hyväksyntää muutoinkin kuin kehumalla taitojen kautta. Tukeminen voi olla myös uusien toimintatapojen mahdollistamista ja huomaamista, ettei toiminnan lähtökohtana ole lapsen muokkautuvuus tilanteeseen, vaan tilanteen

muokkaaminen lapselle soveltuvaksi. Lapsen aito kuuleminen ja kohtaaminen tukevat myönteisesti osallisuuden kokemusta. (SOS-lapsikylä 2020.)

Sirkus innostaa, saa aikaan onnistumisen kokemuksia ja kasvattaa epäonnistumisen sietokykyä. Sirkustoiminta kasvattaa vuorovaikutustaitoja, kehittää psyykkisiä valmiuksia ja fyysisiä ominaisuuksia. Hauskan toiminnan sisällä voi kokea elämyksiä, haastaa itseään ja kokea turvallisen ja kannustavan ilmapiirin. Sirkusharjoittelun kautta saatu esiintymiskokemus tukee itsetuntoa ja rohkaisee olemaan esillä omana itsenä myös muilla elämän osa-alueilla ja tilanteissa. Sirkusharjoittelu kasvattaa kärsivällisyyttä esimerkiksi oman vuoron odottamisen ja temppujen harjoittelun kautta. (Kinnunen ym. 2013a, 9–17.)

Sirkus on kulttuurin ja liikunnan yhdistävänä toiminnan muotona omassa laajuudessaan ainutlaatuinen laji. Sirkusopetusta voidaan pitää onnistuneena, kun toiminta sisältää mielekästä vuorovaikutuksellista toimintaa, itsensä toteuttamista ja monipuolista harjoittelua, jossa jokainen saa onnistumisen kokemuksia. Sosiaalisen sirkuksen hyvinvointivaikutusten tutkimuksessa yhtenä onnistumisen elementtinä esitetään: ”ammattitaitoiset, tasapuolisesti eri osallistujia mukaansa vetävät, sirkuksesta aidosti innostuneet ja kannustavat sirkusohjaajat ovat onnistuneen toiminnan keskeinen tae.” (Kinnunen ym. 2013a, 12.)

4.3 Innostaminen

Osallisuuden kaltaisesti innostaminen on yhteisöllistä kokemusta ja sen pohjalta tapahtuvaa yksilöityä kokemuksellisuutta (Kurki 2000, 78). Koen innostamisen olevan tärkeä osa osallisuuden mahdollistamisessa koulutaiteilijatyössä. Kun innostamisen etymologiaa tarkastellaan latinankielisestä anima elämä/elähdyttäminen sanasta ja motivaatioon sekä liikkeeseen yhdistettävästä animus sanasta voidaan todeta innostamisen olevan ” elämän antamista, toimintaan motivoitumista, suhteeseen asettumista, yhteisön puolesta toimimista”. Innostamisella pyritään parantamaan elämän laatua elävöittämällä yksilön omaa itsetietoisuutta, lisäämällä tietoa ympäröivästä maailmasta ja

kehittämällä vuorovaikutuksellista toimintaa lisäten kokemusta yhteisöllisyydestä. (Kurki 2000,19.)

Jokaisessa innostamisen prosessissa on kolme toteutuvaa innostajan osaa, joiden painopisteet voivat vaihdella. Nämä ovat eksperttinä ja tiedonjakajana oleminen, fasilitaattorina toiminnan toteutumisen helpottaminen, sekä osallistujien tunteiden ja motivaation pohjalta psykologisten olosuhteiden kehittäminen suotuisaksi. Innostaja voi myös omalta persoonaltaan olla teknisempi tai välittävämpi, mutta hänen ammattitaitonsa pohjalta hänen tulee miettiä strategisesti, mikä on tilanteeseen kohden suotuisaa. (Kurki 2000, 78–79.)

Innostajana voi toimia vain itse innostunut. Innostajaksi voi päästä erilaisilta koulutustasoilta, mutta ammattipätevyyden lisäksi työ on syvästi humaania. Ammatin tavoite on edesauttaa yksilöiden turvallisuuden kokemuksia arkielämässä. Innostaja voidaan nähdä laaja-alaisena kasvattajana, ryhmänjohtajana ja esimerkillisenä toimijana. Innostaja voi toimia erilaisissa projekteissa, nuoriso- ja vanhustyössä, työyhteisöissä ja vapaaehtoistyössä. Perinteisin toiminnan muoto innostajalla on toimia erilaisissa moniammatillisissa projekteissa kohdaten laajoja ihmismääriä. Korkeampia koulutustasoja innostaja tarvitsee toimiakseen johtamistehtävissä tai vastuullisessa suunnittelu- tai tutkimustyössä. (Kurki 2000, 80–82.)

Innostamiseen liittyviä kysymyksiä ovat kenen kanssa toimintaa tehdään, mitä toiminta sisältää, mitä pidetään innostamisen tavoitteena ja millä keinoilla toimintaa toteutetaan (Kurki 2000, 95–96). Innostajan rooli on oleellinen toimijoiden motivaation herättelyssä. Koska tavoitteena on omaehtoinen toiminta, on oleellista, että innostajasta tulee vaihteittain tarpeettomampi tai hänen roolinsa säilyy esimerkiksi ristiriitatilanteiden selvittelijänä. (Kurki 2000, 133–137.)

4.4 Sirkus ja taide hyvinvoinnin tukena

Sirkustoiminta tapahtuu hetkessä ja sen vaikutukset ovat nähtävissä erityisesti toiminnan aikana, mutta sirkusharjoittelulla on edellytykset lisätä yksilön psyykkisiä, sosiaalisia ja fyysisiä valmiuksia myös muilla elämän osa-alueilla.

Vaikutukset voivat näkyä yksilön toiminnassa, mutta myös hyvien muistojen säilymisenä ja jakamisena. Vaikka sirkuksen tuomat vaikutukset voivat olla yksilötasolla hyvinkin merkittäviä, on pitkäaikaisvaikutuksia vaikea arvioida yksilön mahdollisten muiden harrastusten ja elämäntapahtumien rinnalla. Tällainen vaatisi pitkäjänteistä systemaattista tutkimustyötä. (Kinnunen ym. 2013a, 11–12, 55.)

Tutkimusten mukaan taiteellinen toiminta vaikuttaa kahdeksaan hyvinvointiin liittyvään kokonaisuuteen, jotka ovat ”sosiaalinen osallistuminen ja osallisuus, sosiaalisten taitojen ja vuorovaikutustaitojen kehittyminen, sosiaalinen pääoma, syrjäytymisen ehkäisy, kulttuurinen ja sosiaalinen moninaisuus, kriittinen ajattelu, aktiivinen kansalaisuus ja elin- ja asuinympäristöjen kehitys” (Laitinen 2017). Taidetoiminnan kautta voidaan tukea yksilön ryhmään kuuluvuuden tunnetta, omien vahvuuksien löytämistä sekä ystävyyden ja sosiaalisten suhteiden kehittymistä. Lisäksi toiminta kehittää oppimisen tapoja, sekä tunnetaitoja ja ilmaisua, edistää tasa-arvoa ja hyväksyntää, auttaa luomaan uusia ajatusmalleja sekä rohkaisee omien mielipiteiden kertomiseen. Taidetoiminta pyrkii tarjoamaan turvallisen tilan yksilölle ja yhteisölle. (Laitinen 2017.) Taiteen avulla voidaan käsitellä ja kohdata erilaisia elämään liittyviä asioita ja haasteita. Taide itsessään on turvallinen pohja asioiden käsittelyyn, mutta on kuitenkin muistettava, että vuorovaikutuksellinen keskustelu vaatii turvallisen oppimisympäristön ja vastaanottavan opettajan. (Rajala ym. 2015, 102.)

Maailman terveysjärjestö WHO raportoi taiteen ja kulttuurin kokemisen sekä tekemisen vaikuttavan ehkäisevästi psyykkisiin ja fyysisiin sairauksiin. Taiteen tekemisen ja kokemisen on todettu auttavan löytämään ratkaisuja terveyden haasteisiin ja tukevan esimerkiksi ihmisen hyvinvointia, mielenterveyttä, toiminnallisuutta, elämäntaitakeinoja, yhteisöllisyyttä ja ehkäisevän syrjäytymistä. (Taikusydän 2022.) Taiteen avulla ja taiteen tulkinnoilla voidaan lisätä keskustelua ja näkökulmia. Kulttuurihyvinvointi voi jopa lievittää lääkehoidollista tarvetta ja mahdollisia kipukokemuksia. Taiteen avulla voidaan vaikuttaa mielenterveyteen ja sillä on huomattu olevan sairauksia ennaltaehkäiseviä vaikutuksia. Vaikka taiteen sosiaalisia ja mentaalisia

vaikutuksia on haastava mitata kliinisellä mittaristolla, on mittauksissa voitu hyödyntää merkityksen kokemuksia. Taiteen avulla voidaan lisätä tietoa ja ymmärrystä yksilön kokemuksista. (Aholainen ym. 2021)

4.5 Sirkus ja osallisuus koulutaiteilijan työssä

Sirkusharrastus nuorisosirkuksissa, sekä taiteen perusopetuksen kouluissa on usein harrastajalle maksullista. Maksullisuus on toiminnan ylläpitämisen kannalta ymmärrettävää, mutta se omalta osaltaan rajaa sirkusharrastuksen saavutettavuutta ja laajemman kohderyhmän osallisuuden kokemuksia sirkusympäristössä. Koulutaiteilija vie sirkuksen peruskouluympäristöön, niin luokkatiloihin kuin käytäville, tehden sirkustaiteesta saavutettavaa. Ilman koulutaiteilijaa kyseisillä kouluilla ei olisi vaihtuvia sirkusvälineitä ja ammattilaisen ohjausta sirkusharjoitteluun. Työkalunani sosiaalinen sirkus auttaa kohtaamaan erilaisia oppijoita, tilanteita ja yksilöitä.

Koulutaiteilijan kanssa toteutettavaan luovaan toimintaan osallistuminen on lähtökohtaisesti vapaaehtoista. Osallistujalla on mahdollisuus valita fyysisen tekemisen ja yleisön roolin väliltä. Mikäli kyseiseen konkreettiseen tekemiseen ei halua osallistua voi toiminnasta vetäytyä katsojan rooliin muita häiritsemättä. On hyvä huomata, että harjoitteiden aktiivinen tekijä ei välttämättä koe osallisuutta ja samaan aikaan näennäisesti toiminnasta vetäytyjä voi kokea osallisuutta, kun hänen valitsemansa katsojan rooli hyväksytään.

Toiminnassani lapsella on aina mahdollisuus kieltäytyä esitellystä tekemisestä. Pidän kuitenkin tärkeänä pohtia, mistä syystä lapsen toiminnasta pois jättäytyminen tapahtuu ja mahdollisuuksien mukaan keskustella asiasta lapsen itsensä kanssa. Kokeeko lapsi eriarvoisuutta tai riittämättömyyttä vai onko hän esimerkiksi väsynyt? Onko antamani ohjeistus ollut epäselvä tai sisältänyt liikaa informaatiota? Pelkääkö lapsi epäonnistumista tai onko tehtävä lapselle muuten epämieluisa? Toiminnan aikana pyrin löytämään ratkaisuja toiminnan mukauttamiseen lapselle mieluisammaksi. Jos lapsi kokee ryhmätyöskentelyn haastavana, pohdin voisiko hän tehdä harjoitetta itsekseen tai parin kanssa.

Ajallisten resurssien vuoksi voin toisinaan puuttua tilanteeseen paremmin ja toisinaan jäädä havainnoimaan tilannetta ja keskustella asiasta jälkikäteen.

Osallisuuden kokemuksen edellytyksinä pidettävät riittävän tiedon saaminen, mahdollisuus tulla kuulluksi ja vaikuttamisen mahdollisuudet (THL n.d.) toteutuvat sirkusharjoittelussa, kun sirkusvälineiden monipuolisuus ja sosiaalisen sirkuksen hyväksyvä työote mahdollistaa oppimisen kokemuksia erilaisista lähtökohdista riippumatta. Esimerkiksi jongleerausvälineillä opeteltavien liikkeiden määrä on valtava ja ammattilaisena harjoitteita on helppo jaotella eri tasoiksi niin, että jokaiselle riittää haastetta, mutta jokainen voi silti kokea onnistumista. Lapsilla on aina mahdollisuus keksiä myös omia temppuja ja esitellä niitä muille.

Oppilailla on aina mahdollisuus esittää toimintaan liittyviä toiveita tai huomioita toiminnan aikana, etukäteen tai jälkikäteen. Kerään osallistujien toiveita omaaloitteisesti heiltä kysymällä sekä ilmaisemalla toiminnan olevan nimenomaisesti heitä varten. Havainnoin toiminnan aikana antamieni harjoitteiden mahdollisia sivuvaikutuksia, kuten toimivatko lapset yhdessä, kiinnostaako harjoittelu tai muuttuuko toiminnan sisältö radikaalisti. Otan vastaan myös opettajilta saamaani palautetta ja kehitän toimintaa näiden pohjalta.

Koulutaiteilijatyöskentelyssä ei arvioida oppilaita tai tehtyjä tuotoksia numeraalisesti eikä taidelähtöisiä projekteja tehdessä lopputulosta tarvitse arvioida sanoin hyvä tai huono. Toiminnan lähtökohtana on yksilön omien vahvuuksien löytäminen ja kehittäminen. Toiminnan tavoitteena ei ole kasvattaa yksinomaan sirkusintoa, vaan sosiaalisen sirkuksen työtapana on väline ja taidemuoto lasten kohtaamiseen sekä taidetoiminnan lisäämiseen peruskouluissa. Pidän merkittävänä, että lapsi osaa sanoittaa omia mielenkiinnon kohteitaan ja ominaisuuksiaan erilaisilta elämän osa-alueiltaan, eikä hän keskustele kanssani vain sirkuksesta.

Kouluympäristössä opettajilta tulleet toiveet toiminnan sisällöstä mukautan oppilaiden toiveisiin. Luovassa toiminnassa on usein piilo-opetus suunnitelmia kuten kaveritaidot tai tunnetaidot, joita harjoitellaan kanssani sirkusvälineiden tai erilaisten askarteluprojektien kautta. Toiminnan laatu pyrkii olemaan

kannustavaa ja toisia huomioivaa. Puutun aktiivisesti epäkunnioittavaan puhetyyliin ja toisten harjoittelua häiritsevään käyttäytymiseen. Puhun lapsille avoimesti ja perustelen päätöksiäni tai toimintaani ääneen. Toiminnassani esimerkiksi sirkusvälineisiin ei saa yleensä koskea ennen lupaa, sillä mielestäni on merkityksestä ja kaikille mieluisampaa ensin kuunnella ohjeet. Tällöin kaikki pääsevät tekemään yhtä aikaa ja yhtä paljon verraten, että jotkut jo tekisivät välineillä, kun muut vielä järjestelivät tilaa kaikkia varten. Toiminnan sisällä harjoitellaan toisen auttamista, erilaisuuden hyväksymistä ja epäonnistumisen sietokykyä. Toiminta perustuu omien ja toisten vahvuuksien huomaamiseen ja turvallisen ilmapiirin luomiseen.

Mielestäni sirkus mahdollistaa uusia oppimiskokemuksia ja yhdessä harjoittelua, sekä jatkuvaa vuorovaikutusta. Sirkustaitojen opettelu on mielestäni esimerkillinen lähikehityksen vyöhykkeen toiminta, jossa aikuisena ja ammattilaisena minä edesautan lasten onnistumisen kokemuksia ja pyrin vähentämään koettua epävarmuutta. Koen myös lasten keskinäisen kannustuksen ja tuen olevan tärkeitä. Toiminnassa on hieno nähdä hetkiä, kun lapsi neuvoo toista sirkusvälineen käytössä ja auttaa oppimisessa.

Pyrin työssäni olemaan se aikuinen, jolla on aikaa. Hektisessä kouluarjessa ja suurien luokkakokojen vuoksi yksittäisen opettajan resurssit ovat silminnähävän pienet. Koen koulutaiteilijatyön olevan merkittävä resurssi lasten aitoon kohtaamiseen ja taidekasvatuksen lisäämiseen kouluympäristössä. Menen koululle aina avoimin mielin ja pyrin löytämään oppilaiden potentiaalin, myös silloin kun opettajien resurssit eivät siihen riitä.

5 Esiintyjäkin tarvitsee yleisön

Kun olen läsnä ja toimin aktiivisesti, olenko silloin osallisempi kuin hiljainen seuraaja. Voinko ”vain” katsoa? Onko sivusta seuraaminen muka jotenkin vähempiarvoista, jos minulla on mukavaa? Tämä opinnäytetyö on ollut omaa ammatti-identiteettiäni tukeva tärkeä prosessi. Olen oman koulutaiteilijuuteni aikana kohdannut useita ihmettelyjä työtavastani kouluympäristössä. Tämä opinnäytetyö antaa tarpeellista tietoa Turun koulutaiteilijatoimintamallista, sekä sirkusammattilaisen näkemyksestä työhön. Opinnäytetyö vastaa kysymykseen, miten sirkusammattilainen voi koulutaiteilijana edistää ja mahdollistaa lasten osallisuuden kokemuksia. Tietoperustana haastatteluaineisto, kirjallisuus ja verkkolähteet avaavat Turun koulutaiteilijatoimintamallin, lapsen osallisuuden käsitteen ja sirkusopetuksen, sekä koulutaiteilijan työn näkökulman osallisuuteen.

Koulutaiteilijan työ on monipuolista ja se muokkautuu erilaisiin tilanteisiin ja koululuokkiin. Työn lähtökohta on mahdollistaa ja löytää ratkaisuja toteuttaa taidelähtöisiä menetelmiä kouluympäristössä yli oppiainerajojen. Työtä rajoittavat perusopetuksen säädökset, käytettävissä olevat resurssit ja arkiset toiminnot, joihin koulutaiteilija pyrkii löytämään ratkaisuja omalla toiminnallaan ja oman taiteenalan lähtökohdista. Työn yksi vahva ydin on osallisuus ja sen toteuttaminen erilaisin taidemenetelmin. Mielestäni on tärkeää painottaa näkyvän toimintaan osallistumisen, osallistamisen ja osallisuuden kokemuksen ero toisistaan. Osallisuus on ennen kaikkea henkilökohtainen kokemus. Lapsi, joka osallistuu toimintaan ei välttämättä koe osallisuutta, ja silti lapsi, joka vetäytyy tarkkailijan rooliin, voi kokea sitä. Koska osallisuus on kokemusperäinen tunne yhteenkuuluvuudesta, osallistumisesta ja vaikuttamisen mahdollisuudesta, ei sen yksilöllinen kokemus aina näy päälle päin.

Koulutaiteilijana lähtökohtanani on havaita toiminnasta vetäytymisen syitä ja löytää ratkaisuja, voisiko toimintaan osallistua jollain erilaisella tavalla tai erilaisesta näkökulmasta. Vaikka pohdin syitä mielessäni tai lapsen kanssa, koen merkittäväksi, että toiminnasta on aina mahdollisuus vetäytyä. Ymmärryksenä

mukaan turvallisuuden kokemus on myös yksilöllinen, emmekä aina uskalla kertoa syitä miksi emme halua osallistua. Mielestäni hyväksytty ja positiivisesti kohdattu toiminnasta vetäytyminen voi saada yksilölle kokemuksen ryhmään kuuluvuudesta. Tällainen kouluympäristössä koettu autonomia on näkemykseni mukaan positiivinen osatekijä osallisuuden kokemuksen toteutumiseen.

Opinnäytetyön tietoperustassa niin osallisuuden toteutumisen kuin hyvän sirkusopetuksen toteutumisen vaikuttavina tekijöinä painotetaan aikuisen ammattitaitoisuutta, positiivista kohtaamisen tapaa, innostamisen tapoja ja henkilökohtaista motivaatiota. Innostuneen seurassa on helppo itsekkin innostua ja tunneilmastoltaan turvallisessa ympäristössä on helpompi löytää oma paikkansa ja kokea kuuluvansa joukkoon. Yksittäinen aikuinen voi vaikuttaa lapsen osallisuuden kokemukseen pyrkien vähentämään koettua epävarmuutta, rohkaisten ja tukien yksilöllisesti.

Opinnäytetyötä tehdessäni kiinnitin huomion osallisuuden ja taiteen hyvinvointivaikutusten samankaltaisuuteen. Osallisuus lisää ryhmään kuuluvuuden tunnetta, yksilön omia vaikutusmahdollisuuksia ja kuulluksi tulemistä. Taiteen tekemisellä voidaan mahdollistaa yksilön äänen kuuluminen, itsen toteuttaminen ja ryhmään kuuluvuuden tunne hyväksyvässä ilmapiirissä. Yhteinen toiminta, jossa jokaisella on mahdollisuus toteuttaa itseään, tukee yksilön psyykkistä, fyysistä ja sosiaalista hyvinvointia. On huomioitava, että vastaavasti osattomuus voi heikentää näitä kokemuksia merkittävästi. Sirkuksen ja taidetoiminnan hyväksyvän lähtökohdan ja aktiivisesti kohtaavan aikuisen avulla osallisuuden kokemukseen voidaan vaikuttaa positiivisesti.

Koulutaiteilija käy kouluissa noin kerran viikossa, ja peruskoulun osallisuuden toteutuksen kokonaiskuvassa tämä voitaisiin nähdä vähäisenä. Mielestäni koulutaiteilijan tuoma resurssi oppilaiden avoimeen kohtaamiseen ja taidetoiminnan lisäämiseen peruskouluilla on kuitenkin merkittävä. Innostunut, motivoitunut ja ratkaisukeskeinen koulutaiteilija lisää oman kokemukseni mukaan myös opettajien ja kouluhenkilökunnan viihtyvyyttä.

Vapaasti saatavilla olevissa sirkuksen menetelmäoppaissa osallisuuden käsitettä vain sivutaan termin omassa sanamuodossaan. Oppaat käsittelevät osallisuuteen liittyviä aiheita, kuten osallistumista ja sen vapaaehtoisuutta, yhteisöllisyyttä ja omien vahvuuksien löytämistä. Koen, että jokaisen sirkusopettajan on merkittävä tietää ja tuntea osallisuuden käsite, sekä ymmärtää mitä on osallisuuden tunteen mahdollistaminen. Koen päivitetylle, osallisuuden huomioiville, sirkuksen menetelmäoppaalle olevan tarve.

Toivon opinnäytetyön innottavan nykyisiä ja tulevaisuudessa valmistuvia sirkusopettajia kiinnittämään huomiotaan lasten osallisuuden mahdollistamiseen. Jokaisella omasta työstään innostuneella ja ammattitaitoisella opettajalla on mahdollisuus edesauttaa osallisuuden kokemuksen toteutumista omassa työssään. Tämä vaatii kuitenkin aikaa, ammattitaitoa ja aitoa lapsen kohtaamista. Henkilökohtaisen kokemuksen pohjalta totean, että aktiivisesti omaa ammattitaitoaan kehittävä ja myös itse osallisuutta kokeva aikuinen, voi ymmärryksellään tukea lasten osallisuutta. Oma mielenkiintoni kehittää tietotaitoani on ollut merkittävä työkalu koulutaiteilijatyössäni.

Salon koulutaiteilija Laura Sillanpää totesi haastattelussaan ”taide tarvitsee samalla tavalla kokijoita kuin tekijöitäkin” (Rauhaniemi 2023). Kiteytän tämän sirkuksen näkökulmasta opinnäytetyössä käyttämäni lausahdukseen: esiintyjäkin tarvitsee yleisön. Koulutaiteilijatoiminta hyväksyy erilaiset tekijät sekä tekemisen tavat, mikä jo itsessään tukee osallisuuden toteutumista. Toiminnan tavoitteena ei ole arvioida osallistujia eikä saada kaikkia innostumaan juuri sirkusharjoittelusta. Sirkusharjoittelun ja yhdessä olemisen yhteydessä on piilotavoitteena, että osallistuja oppisi sanoittamaan omia mielenkiinnon kohteitaan ja vahvuuksiaan elämän eri osa-alueilla. Tavoitteena on huomioida yksilö kokonaisuutena ja kaikkine ominaisuuksineen, ei vain taitojen ja kykyjen kautta. Voisin todeta koulutaiteilijan työn olevan jo itsessään taidelähtöisten osallisuuden menetelmien mahdollistamista ja tuottamista siitä hetkestä, kun oikein työhönsä asennoitunut koulutaiteilija saapuu tilaan kohtaamaan lapsia.

Lähteet

Aholainen M.; Jäntti S.; Tammela A. & Tanskanen J. 2021. Miten taide vaikuttaa? Kulttuurisia näkökulmia hyvinvointiin ja terveyteen. Lääkärilehti 9/2021. Viitattu 8.4.2023. <https://www.laakarilehti.fi/tieteessa/katsausartikkeli/miten-taide-vaikuttaa-kulttuurisia-nakokulmia-hyvinvointiin-ja-terveyteen/?public=29e7a5eeae789608f35becb2cc8ef7a4>

Aula, M. 2011. Lapsen paras aikuisen velvollisuutena. Teoksessa S. Nurmi & K. Rantala (toim.) *Näyn ja kuulun: lapsen etu ja osallisuus*. Helsinki: LK-kirjat / Lasten Keskus Oy, 24–38.

Duunitori 2022. Koulutaiteilija. Viitattu 20.2.2023. <https://duunitori.fi/tyopaikat/tyo/koulutaiteilija-sksun-15922286>

Forsberg, E. & Salminen, S. 2015. Sirkus – Luovaa liikuntaa kouluun. Jyväskylä: Lasten ja nuorten kulttuurikeskus Kulttuurialta. Viitattu 5.3.2023. https://lastenkulttuuri.fi/wp-content/uploads/2016/02/sirkusopas_www.pdf

Hiltunen, L. 2022. Haastattelu. Turun kaupungin lastenkulttuurin suunnittelija Leena Hiltusta haastatteli 31.3.2022 Lida Kuusisto.

Hyttinen, H.; Karkkola, P.; Åstrand, R. & Kakko S-C. 2011. Sosiaalinen sirkus: Hyvien käytäntöjen opas. Tampereen yliopisto, Tutkivan teatterityön keskus. Viitattu 25.4.2022. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-44-8560-2>

Kangas, J. & Brotherus, A. 2017. Osallisuus ja leikki varhaiskasvatuksessa – ”Leikittäisiin ja kaikki olisi onnellisia!” Teoksessa A. Toom, M. Rantanen & J. Tähtinen (toim.) *Toiveet ja todellisuus – Kasvatus osallisuutta ja oppimista rakentamassa*. Turku: Suomen kasvatustieteellinen seura.

Kinnunen, R.; Lidman, J.; Kekäläinen, K. & Kakko S-C 2013a. ”Siellä on suupielet korvissa”: Hyvinvointivaikutuksia sosiaalisesta sirkuksesta. Tampereen Yliopisto, Tutkivan teatterityön keskus. Viitattu 5.3.2023. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/104523/978-951-44-9317-1.pdf?sequence=4&isAllowed=y>

Kinnunen, R.; Lidman, J.; Veikkolainen, A.; Kekäläinen K. & Kakko S-C. 2013b. Opas sirkuksen hyvinvointivaikutusten tutkimukseen. Tampere. Viitattu

20.4.2023. <https://sirkusinfo.fi/hallinta/wp-content/uploads/2016/09/Opas-sirkuksen-hyvinvointivaikutusten-tutkimukseen.pdf>

Kurki, L. 2000. Sosiokulttuurinen innostaminen: Muutoksen pedagogiikka. Tampere: Vastapaino.

Laitinen, L. 2017. Näkökulmia taiteen ja kulttuurin sosiaalisen hyvinvoinnin vaikutuksista. Sitra 21.10.2017. Viitattu 8.4.2023. <https://www.sitra.fi/artikkelit/nakokulmia-taiteen-ja-kulttuurin-sosiaalisen-hyvinvoinnin-vaikutuksiin/>

Lastenkulttuuri 2021. Koulutaiteilija – läsnäoloa, aikaa, heittäytymiskykyä ja takataskut täynnä ideoita. Blogi 7.11.2021. Viitattu 20.2.2023. <https://lastenkulttuuri.fi/koulutaiteilija-lasnaoloa-aikaa-heittaytymiskyky-ja-takataskut-taynna-ideoita/>

Mäkelä, J. 2011. Osallisuuden merkitys lapsen ja nuoren kehitykselle. Teoksessa S. Nurmi & K. Rantala (toim.) Näyn ja kuulun: lapsen etu ja osallisuus. Helsinki: LK-kirjat / Lasten Keskus Oy, 13–23.

Ojala, M. 2015. Varhaiskasvatus, esiopetus ja koulun alku lapsen oppimisen ja kehittymisen näkökulmasta. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Pisto, L. 2022. Huhtasuon yhtenäiskoulu sai koulutaiteilijan – Laura Pisto kertoo, mitä hänen työhönsä kuuluu. Keskisuomalainen Podcast 11.1.2022. Kuunneltu ja viitattu 20.2.2023. <https://www.ksml.fi/paikalliset/4434992>

Rajala A., Hilppö, J., Stenberg K., Suvanto T-E. & Mäki L. 2015. Opetuksen oma-kohtaistaminen ja osallistava pedagogiikka. Teoksessa H. Cantell (toim.) Näin rakennat monialaisia oppimiskokonaisuuksia. Jyväskylä: PS-Kustannus, 97–106.

Paalasmaa J. 2014. Aktivoi oppilaasi. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Rauhaniemi, J. 2023. Hermannin koulutaiteilija haki pestiin intuitiivisella päätöksellä – esitystoimintaa voisi viedä Laura Sillanpään mukaan esimerkiksi Linjuriin tai Plazaan. Salon Seudun Sanomat 1.2.2023. Vaatii tilaajamaksun. Viitattu 8.4.2023. <https://www.sss.fi/2023/02/hermannin-koulutaiteilija-haki-pestiin-intuitiivisella-paatoksella-esitystoimintaa-voisi-vieda-laura-sillanpaan-mukaan-esimerkiksi-linjuriin-tai-plazaan/>

Saloviita, T. 2006. Yhteistoiminnallinen oppiminen ja osallistava kasvatus. Jyväskylä: PS-Kustannus.

SKR 2022. Myönnöt, Keski-Suomen Rahasto > koulutaiteilija. Viitattu 20.2.2023.
<https://apurahat.skr.fi/myonnot?mkr=KS>

Taikusydän 2017. Toimintamalli: Koulutaiteilijayhteistyö Turussa. Viitattu 5.3.2022.
<https://taikusydan.turkuamk.fi/uutiset/toimintamalli-koulutaiteilijayhteistyö-turussa/>

Taikusydän 2022. Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia. Viitattu 8.4.2023.
<https://taikusydan.turkuamk.fi/info/taiteesta-hyvinvointia/>

Tarjouskilpailu 2023. Harrastamisen ohjaaminen, valvonta, huolto- ja vuokraamotoiminta sekä koulu- ja päiväkotिताiteilijatoiminta. Turun kaupungin tarjouspalvelu. Vaatii kirjautumisen. Viitattu 25.3.2023.
<https://tarjouspalvelu.fi/UX/TP/TarjouspyyntoListaus?p=45>

Terveiden ja hyvinvoinninlaiton [THL]. (n.d.). Lapsen osallisuus. Viitattu 29.1.2022.
<https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lapsen-osallisuus>

VSLJ 2021. Taide, leikki ja luovuus lasten osallisuuden rakentajana -seminaari 9.12. Varsinais-Suomen Lastensuojelujärjestöt. Uutiset, tapahtumat ja koulutukset 9.11.2021. Viitattu 20.2.2023
<https://vslj.fi/taide-leikki-ja-luovuus-lasten-osallisuuden-rakentajana-seminaari-9-12/>

OPH 2017a. Opetushallitus. Taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteet 2017. Viitattu 28.3.2022.
https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/186920_taitteen_perusopetukseen_laajan_oppimaaran_opetussuunnitelman_perusteet_2017-1_0.pdf

OPH 2017b. Opetushallitus. Taiteen perusopetuksen yleisen oppimäärän opetussuunnitelman perusteet 2017. Viitattu 28.3.2022.
https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/186919_taitteen_perusopetukseen_yleisen_oppimaaran_opetussuunnitelman_perusteet_2017-1_0.pdf

Opintopolku n.d. Paikallisen opetussuunnitelman merkitys ja laadinta. Viitattu 20.3.2022.
<https://eperusteet.opintopolku.fi/#/fi/perusopetus/419550/tekstikappale/424807>

SOS-Lapsikylä 2020. Myönteinen tunnistaminen lapsen kohtaamisessa -video. Viitattu 8.4.2023. <https://youtu.be/A6GwE-nwi4Q>

Haastattelu

Hei!

Teen opinnäytetyötäni teemalla "koulutaiteilija lasten osallisuuden mahdollistajana" ja kysyin nähdessämme lupaa haastatteluun.

Opinnäytetyöni tietopohjaa ja Koulutaiteilija -toimintamallin esittelyä varten muodostin seuraavat haastattelukysymykset:

1. Mistä ja milloin Koulutaiteilija -toimintamalli on saanut alkunsa Turussa?
2. Mistä toimintamalli ja koulutaiteilijan työ muodostuvat?
3. Miten koulutaiteilijat ja taiteilijoiden koulut valikoituvat?
4. Miltä taiteen aloilta koulutaiteilijoita on ollut ja on nykyään?
5. Kuinka monta koulutaiteilijaa Turussa on tällä hetkellä?
6. Mistä Koulutaiteilija -toimintamalli saa rahoituksensa?
7. Millaisia vaikutuksia koulutaiteilijatyöllä on nähty olevan?
8. Miten lasten osallisuus nähdään osana koulutaiteilijan työtä?

Ystävällisin terveisin,

Lida Kuusisto

Ilmoittautumiskaavake

Päiväkotitaiteilija Lida Kuusisto

On jälleen aika sirkustempujen!

Alla lista, josta ryhmänne voi varata omat taiteilijavuoronsa.

Mikäli ryhmänne haluaa jakaa tunnin voi toiveisiin kirjoittaa esimerkiksi 30 min + 30 min.

Lisäksi toiveisiin saa avoimesti ehdottaa mitä ryhmänne toivoo. Muistutan myös, että voimme sirkustempujen lisäksi tehdä erilaisia askarteluprojekteja tai toiminnan sisällä esimerkiksi keskittyä jonkin muunkin asian opetteluun (värit, muodot, kaveritaidot, tunteitaidot...).

Mikäli ryhmässänne on esimerkiksi teemaviikkoja, niistä kannattaa vinkata etukäteen!

Minuun voi olla yhteydessä sähköpostitse xxxx@xxxx.fi tai puhelimitse xxxxxxxxxx

tiistai	klo	ryhmä	lapsimäärä	toiveet/huomiot
30.8.	9-10			
	10-11			
6.9.	9-10			
	10-11			
13.9.	9-10			
	10-11			
20.9.	9-10			
	10-11			
27.9.	9-10			
	10-11			
4.10.	9-10			
	10-11			
11.10.	9-10			
	10-11			
25.10.	9-10			
	10-11			
1.11.	9-10			
	10-11			
8.11.	9-10			
	10-11			
15.11.	9-10			
	10-11			
22.11.	9-10			
	10-11			
29.11.	9-10			
	10-11			
13.12.	9-10			
	10-11			
20.12.	9-10			
	10-11			